

MARXİSTLERİN “DÜŞEN KÂR ORANI” TEZİ ÜZERİNE NEOKLASİK BİR DENKLEM ARACILIĞIYLA YORUMLAR VE 1950-1980 ABD DENEYİMİ

Dr. Kemal ÇAKMAN*

1. GİRİŞ

Neoklasik analiz ve neo-marksist analiz, günümüzde birbiriyle ilişim kuramayan (veya kurmaktan kaçınan) iki temel ekonomik paradigma durumundadır ve bu iki düşünce ekolünü benimseyen düşünürler arasında psikolojik faktörler nedeniyle olduğu kadar bu iki paradigmanın farklı analiz araçları ve kategorileri kullanmaları nedeniyle de bir uçurum bulunmaktadır. Bu çalışmamızda, neo-marksistlerin değindikleri bazı temel “çelişki” lere neoklasik analiz araçlarını ve terimlerini kullanarak bir ışık tutmayı deneyeceğiz. Bu iki antagonist paradigma arasında köprüler atmaya yarayabilecek bazı araştırmaların sentezine yönelik bir yaklaşımla yapılacak çalışmaların gelecekte ilginç meyveler verebileceği kanısındayım. Bu kısa çalışmamızın böyle bir iddiası bulunmamakla birlikte, bir lisans öğrencisinin bile vakıf olduğu bazı basit neoklasik analiz araçlarını kullanarak, bu iki paradigma arasındaki uçurumun üstünden bir köprü atmanın mümkün olduğuna işaret ediyor olması açısından pedagojik bir değeri olabileceğini sanıyorum.

2. Neoklasik bir Denklem ve “Unorthodox” bir Yorum

$Q = F(K,L)$ şeklinde neoklasik bir üretim fonksiyonu alıyoruz.

$$dQ = F_K dK + F_L dL$$

Burada F_K fizik kapitalin marjinal ürünüdür.

$$dQ = F_K dK + F_L dL$$

$$\frac{dQ}{Q} = \left(F_K dK \frac{K}{K} + F_L dL \frac{L}{L} \right) \frac{1}{Q}$$

$$\text{Öyleyse : } g(Q) = F_K g_{(K)}^v + F_L g_{(L)} \cdot \frac{L}{Q}$$

* Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

$$\text{Öyleyse : } F_K = \left[g(Q) - \frac{F_L}{Q/L} g(L) \right] \frac{1}{g(K)} \cdot \frac{1}{v} \dots\dots\dots(i)$$

diye yazabiliriz.

F_K 'yı "faiz oranı" olarak değil de "fizik sermayenin marjinal geliri" veya başka bir deyimle "*marjinal kâr oranı*" olarak yorumlayabiliriz. Neoklasik teori, bunun (uzun vadede ve *cet.par.*) faiz oranına eşitleneceğini iddia ederek basitçe bir yaklaşımla $F_K = r$ yazar. Fakat aslında "marjinal kâr oranı" ile faiz oranı arasında sürekli ve önemli bir farklılık bulunmaktadır: $F_K \gg r$. Geleneksel olarak aradaki fark "risk alma yetisi"ne veya "risk altına girmenin sakıncalarına" ödenen bir prim (R) olarak yorumlanır: $F_K = r + R$. Fakat bu da tatminkâr bir basitleştirme değildir; çünkü kâr oranının faiz oranından yüksekte seyretmesinin tek açıklaması, yatırımcının "riske girdiği için elde ettiği prim" değildir: Herşeyden evvel fizik sermaye yatırımcısı faiz artı risk priminin ötesinde, yatırımın yapılması, organizasyonu ve işletilmesi için sarfedilmesi gerekli efor ve stress için de bir prim (E) "talep" edecektir. Üstelik bunların da fevkinde, (ve bunlardan ayrı olarak) fizik sermayenin kıt bir faktör olmasından kaynaklanan ve bu faktörün sahiplerine rücu eden bir "rant" (Rn) ta söz konusu olabilir. Dolayısıyla $F_K > r + R + E + Rn$ denilebilir. Fakat öyleyse $F_K = r$ şeklinde düşünmemeliyiz: Nitekim burada, biz, "marjinal kâr oranı"nu F_K 'nın bir fonksiyonu olarak düşünüyoruz.

Serbest piyasa ekonomilerinin merkezi ve önemli bir "değişkeni" kâr oranı ve "kâr oranına dair beklentiler" dir. Geleneksel neoklasik teori "*kâr oranı beklentileri*" ni ($\beta\beta$) yatırım hacmini belirleyen bir değişken olarak yatırım fonksiyonuna ithal etmese de, aslında $\beta\beta$ 'un yatırım fonksiyonuna bağımsız bir değişken olarak ithal edilmesi gerekir.¹ Fakat "kâr oranı beklentisi soyut bir kavramdır ve kantife edilmesi güçtür; ancak yerine bir *proxy* kullanılabilir. Bir bakıma, yatırımlar, ortalama kâr oranından ziyade marjinal kâr oranının bir fonksiyonudur: Çünkü yatırım yaparken sorulan soru, fizikî sermaye stokuna yapılacak eklemenin getirisinin (satın alınması düşünülen sermaye malının piyasa değerine oranla ve yatırımın fırsat maliyeti olan faiz oranına kıyasla) ne olacağı merkezindedir. Başka bir deyimle tasarlanan yatırımın marjinal kâr oranı'nın ne olacağı hakkındaki beklenti, yatırımın yapılıp yapılmaması konusundaki kararlarda (faiz oranı ve fizik kapitalin piyasa fiyatının yanısıra) merkezi bir yere sahiptir. Bu şekilde presente edildiğinde, "marjinal kâr oranı" kavramıyla Keynes'in sermayenin marjinal etkenliği kavramı

1. Böyle yapıldığı takdirde, bunun kuramsal imlemleri (**implications** uzantıları) nedir? Konuya teorik bir yaklaşım için bkz. K. Çakman, "**1970'li Yıllarda ABD Ekonomisi ve IS-LM Analizinin bir Revizyonu**", Doktora Tezi, Gazi Üniv., Ankara 1985, s. 127-281.

arasında bir ilişki olduğu hemen dikkati çekecektir. Biz burada marjinal kâr oranı'nı m olarak sembolize ederek ve m 'nin *cet. par.*, F_K 'nın bir fonksiyonu olduğunu vurgulayarak devam ediyoruz.

3. Kâr Oranları Uzun Vadede Düşüyor Mu ?

Örnek Olay Olarak 1950-1980 ABD Deneyimi

Marxist ve neo-marxist kuramcılar kapitalist ekonomilerde kâr oranlarının uzun vadede seküler bir düşme göstereceğini ileri sürerler. Bu gibi bir iddianın gözlemlerle ne denli desteklendiği hakkında bir izlenim elde etmek için gelişmiş piyasa ekonomilerinin bir prototipi olarak en gelişkinini, yani ABD'yi ele aldık; ve ABD'de Finans sektörü haricindeki tüm şirketlerin kâr oranlarını 1950-1980 arası için derledik. Tablo I'de π_3 , şirketlerin tüm-vergiler öncesi toplam kârlarını, π_2 dolaysız vergiler çıktıktan sonraki toplam kârlarını ve π_1 hem dolaylı hem dolaysız vergilerden sonraki toplam kârlarını simgelemektedir. Her üç tanımdaki kârlara da *amortisman ve envanter değerlendirme düzeltmeleri* (ADD ve EDD) uygulanmıştır. Q ise, Finans sektörü haricindeki tüm ABD şirketlerinin Net-Yurt-İçî-Hasılatını (toplam satışlarını) simgeler. "Toplam Kârların Sermaye Stokunun Değerine Oranı" (π/K) teorik açıdan daha doyurucu bir değişken olmakla birlikte, sermaye stokuna ve bu stokun "değeri" ne ilişkin tahminleri ve bu tahminlerdeki hataları içereceği için, bu değişken ile değil de π/Q verileri ile çalışmayı yeğledik.²

TABLO I

FİNANS SEKTÖRÜ DIŞINDAKİ ŞİRKETLERİN, TOPLAM KÂRLAR ÷ SATIŞ HASILATI (π_i/Q) CİNSİNDEN, KIYASLAMALI, EDD-VE-ADD- UYGULANMIŞ KÂR-ORANI ORTALAMALARI : 1950-69; 1960-69; 1970-79

	π_1/Q	π_2/Q	π_3/Q
(1) 1960-69 Ortalaması	% 8.97	% 16.02	% 27.71
(2) 1950-69 Ortalaması	% 8.22	% 17.29	% 28.94
(3) 1970-79 Ortalaması	% 5.60	% 13.50	% 22.99
Fark : (2)-(3)	% 2.62	% 3.79	% 5.06
Fark : (1)-(3)	% 3.37	% 2.52	% 4.72

Kaynak : Council of Economic Advisors 1980. **Statistical Annex. Tablo B 11** deki verilerden hesaplanmıştır. Veri dökümü için **Bkz. Ek Tablo 3.**

Tablo I'de özetlendiği üzere, ABD'de kâr oranları her üç tanımıyla da 1950 ile 1980 arasında önemli ölçüde bir düşme göstermiştir. Düzelt-

2. π/Q verileri sermaye-hasıla katsayısının tersi ile çarpılarak π/K şekline dönüştürülebilir, fakat gayemiz için bu şart olmadığı gibi böyle bir işlem için gerekli güvenilir diziler yoktur veya içerdikleri hata payı hakkında kesin bir şey bilinemez: Zaten π/Q dizileriyle çalışmayı bu nedenle yeğledik.

tilmiş kâr oranlarında gözlenen bu düşüş, sadece enflasyonla paralel olarak büyüyen “*fiktif kârlar*” ın Envanter ve Amortisman Değerlendirme Düzeltmeleri (EDD ve ADD) yoluyla görünür kârlardan çıkarılması ve/veya 1970’lerdeki OPEC zamları şokuna uyum süreci ile ilgili görünmemektedir; ve uzun vadede seküler bir düşme eğilimin de göstergesi olabilir.³ Üstelik Tüm-Vergiler-Öncesi-Kâr-Oranı’ndaki düşmeler bu otuz yıllık dönem zarfında Vergi-Sonrası-Net-Kâr-Oranı’ndaki düşmelerden büyük olduğuna göre, şirket vergilerinin cirolara oranı (ortalama olarak) düşmüş demektir. Söz konusu düşme oranı, kıyaslama için seçilen döneme göre % 20 ile % 35 arasında değişmektedir.⁴ Bu böyle olmakla birlikte, şirket vergilerinin vergi-öncesi-kârlara oranı, 1950-69 döneminde % 71.6’dan 1970’lerde ortalama % 75.6’a yükselmiştir. Vergiler öncesi düzeltilmiş kâr oranı 1950’lerde % 30 dolaylarından, 1970 ortalaması olarak % 23 dolaylarına, Vergi Sonrası Düzeltilmiş Kâr oranları ise 1950’ler ve 60’lardaki % 8 dolaylarından 1970’lerde % 6’ın altına düşmüştür. Bir tesadüf eseri olamayacak kadar uzun bir dönemi kapsayan ve “Kondratieff dalgasının olumsuz bir dönemine rastlamış olabilir” denemeyecek kadar ehven bir dönemi içeren⁵ bu verilere bakılırsa Marxistlerin uzun-vadede-düşme-eğilimi-gösteren-kâr-oranları hipotezi, 20. yüzyılın ikinci yarısında (ABD için ve şimdilik) gözlemlerle desteklenebilir izlenimini bırakmaktadır.

Kabul etmek gerekir ki, sadece ABD ekonomisinden alınmış bu verilere dayanarak bu tartışmalı konuda kesin bir sonuca varmak mümkün değildir. Çünkü bu eğilim füzyon teknolojisinin başarısı, süperkonduktivitenin pratik uygulanımına geçilmesi gibi beklenmedik bazı teknolojik patlamalarla tersine dönebilir. Üstelik, Japonya gibi bazı kapitalist ülkelerde kâr oranlarının aynı dönemde düşme gösterdiği şüphelidir. Ama öte yandan Japonya “görelî genç” bir kapitalist ülkedir ve “tam-olgunluk” evresine girerken ne gibi gelişmelere sahne olacağı şimdiden söylenemez. Kaldı ki, Kuzey Avrupa ülkelerinin bir çoğu için ABD’deki verilere benzer bir uzun vadeli düşme eğilimi gözlenmektedir denilebilir. Fakat, gene öte yandan, Avrupanın da 1950-1985 arası deneyimi özel şartlarla mahfuzdur: İkinci Dünya Savaşını müteakkip Avrupanın yaşa-

3. ABD de kâr oranlarındaki düşmenin olası nedenleri hakkında etraflıca bir tartışma için bkz. Kemal Çakman, “ABD Ekonomisi Üzerine Gözlemler, “**Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 2, No. 4, 1981, AİTİA Matbaası, Ankara, 1981 s. 140-155.
4. 1970’ler 1950-69 dönemiyle kıyaslandığı takdirde: $(5.06-2.62) \div (5.06) = \% 48.2$. 1970’ler 1960-69 dönemiyle kıyaslandığı takdirde $(4.72-3.37) \div (4.72) = \% 28.6$.
5. “..ehven bir dönemi içeren...”: 1950-80 arası ABD Çağı diye tanımlanabilecek kadar ABD lehine çalışan birçok politik-sosyolojik ve ekonomik vektörün işlerliğini sürdürdüğü bir dönemdir ve bu dönemin ABD için Kondratieff dalgasının olumsuz konjonktürüne rastladığı ileri sürülemez.

diği yeniden inşa süreci boyunca yüksek seyreden kâr oranları, bu sürecin 1970 başlarında tamamlanması ile düşmeye başlamış olabilir ve 1950-80 arası gözlenen düşüşün başlıca nedeni bu olabilir. ... Bütün bu şerhleri kısaca düştükten sonra çalışmamızın başında giriştiğimiz kuramsal lif'e geri dönmek istiyoruz.

4. 2. ve 3. No. lu Başlıklar Bağlamında, Argümanın Geliştirimi

Eğer yukarıda verdiğimiz ABD'ne ilişkin verilerin işaret ettiği gibi, ortalama kâr oranları bir düşme eğilimi gösteriyorsa, bu demektir ki, aynı dönem sırasında marjinal kâr oranları da düşmüştür. Marjinal kâr oranları düşmezken ortalama kâr oranının düşmesi pek olası değildir ve *vice-versa*. Çünkü ortalama kâr oranını deprese edebilecek egzojen faktörlerin marjinal kâr oranını da aynı biçimde etkileyeceğini varsayabiliriz.

Fakat eğer öyleyse, makalenin başında değindiğimiz "kâr oranı beklentisi yerine geçebilecek bir *proxy* adayı" bulunmuş demektir :

$$\beta\rho_t = \xi(m) = \xi[\Theta(F_K)] = f(F_K)$$

Öyleyse soyut ve kantife edilmesi zor olan "kâr oranı beklentisi" ni, geçmiş yıllarda gerçekleşmiş olan fizik kapitalin veriminin ağırlıklı bir fonksiyonu olarak yazabiliriz:⁶

$$\beta\rho_t = f \left[\sum_{t=i}^n W_{t-i}(F_K)_{t-i} \right] | W_{t-i} > W_{t-i-1}; f' > 0 \dots\dots\dots(ii)$$

En basit şekline indirgemek için $n=1$ alırsak, başka bir deyimle, t yılındaki kâr beklentisini, bir sene evvel gerçekleşmiş bulunan marjinal kâr oranının bir fonksiyonu olarak yazarsak, (ii) No. lu denklem

$$\beta\rho_t = f[(F_K)_{t-1}] \equiv \xi(m_{t-1}) \dots\dots\dots(iii)$$

şekline dönüşür. Öyleyse, (i) no. lu denklemden hareketle *kâr oranı beklentisi* ($\beta\rho$),

$$\beta\rho = f(F_K) = f \left[\left(g_Q - \frac{w}{APL} \cdot gL \right) \frac{1}{g_K} \cdot \frac{1}{v} \right] \dots\dots\dots(iv)$$

şeklinde yazılabilir.

Marjinal kâr oranında ve *ipso facto* ortalama kâr oranında ve (bu formülasyona göre) buna bağlı olarak kâr -oranı-beklentilerinde düşme, çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerle arzu edilmeyen bir şeydir. (Ekono-

6. $m = d\Pi/dk$ 'dir. $\Pi = TR-TC = p \cdot Q - f(Q)$ dır. Öyleyse: $d\Pi/dk = \delta\Pi/\delta Q \cdot F_K$ olduğu gösterebilir. Öyleyse, $m = f(F_K)$. *Substitute (i) for F_K* . Daha sonra, *subscript*'leri formüller kolay okunsun diye ihmal edeceğim.

minin normatif olamayacağını kim söylemiş? Ekonomik kuramda önemli olan hiçbirşey normatif'liğe bulaşmamazlık edemez. Fakat biz gene de geleneklerimize bağlı kalıp bunu başka türlü ifade edelim:) Marjinal kâr oranında (ve dolayısıyla *ipso facto* ortalama kâr oranında) düşme eğilimi (iv) No. lu denkleme göre,

- (1) büyüme hızının (g_Q) yükselmesi ile ve/veya
- (2) emekçi reel ücretlerinde (w) düşüş vasıtasıyla ve/veya
- (3) emeğin ortalama veriminde (APL) artışlar ile ve/veya
- (4) emek istihdamındaki artış hızının (g_L) küçülmesi ile ve/veya
- (5) kapital stoku büyüme hızının (g_K) azalması ile ve/veya
- (6) sermaye hasıla oranı (v)'nin küçülmesi ile izale edilebilir, durdurulabilir veya hattâ tersine çevrilebilir.

Söz konusu altı parametrede, belirtilen değişikliklerin herbiri (veya herhangi bir kombinasyonu) *cet.par.*, kâr-oranı-beklentisinin ve m 'nin yükselmesini sağlayabilir. Ne var ki parametrelerdeki bu olası değişimlerin birçoğu birbirleriyle çelişir durumdadır. Örneğin, emeğin ortalama verimindeki artış ve sermaye stokunun büyüme hızının artması birbirleriyle paralel yürüyen değişikliklerdir. Fakat bu formülasyona göre, kâr oranı beklentisi üzerinde *ters* istikamette etki yaparlar: Q/L 'deki artış *cet.par.* kâr oranı beklentisini arttırma istikametinde etki yaparken, g_K parametresindeki artış bunun tersi bir etkide bulunur. Üstelik eğer $g_K > g_Q$ ise sermaye hasıla oranı (v) yükselecek ve bunun da kâr oranı üzerindeki etkisi *cet.par.* olumsuz olacaktır.

Büyüme hızının artması, *cet.par.*, m 'yi yukarı kaydırma eğilimindedir. Çıktı büyüme hızının yükseltilmesi için ya emek, ya kapital istihdamının artıyor olması ve/veya teknolojik ilerleme olması gerekir. Ama çıktı büyüme hızındaki yükselme emek istihdamındaki artıştan ziyade kapital istihdamındaki artış ile sağlandığı derecede, marjinal kâr oranı *cet.par.* düşer. K, L ve Q hepsi aynı oranda büyüyorlarsa, reel ücret düzeyi (w) değişmedikçe emeğin payı ve v de sabit kalacağı için kâr oranı beklentisi değişmez. Fakat çıktı büyüme ve sermaye büyüme oranları (g_Q ve g_K)⁷ aynı oranda arttığı (ve söz konusu dönem zarfında $g_Q > g_L$ olduğu) takdirde sermaye-hasıla-oranı sabit kalır, ve emeğin ortalama verimi (Q/L) artar. Bu durumda $g_{(Q)}$ ve Q/L 'deki artma ρ 'u yukarı istikamette iterken, sermaye birikim hızındaki ve reel ücretlerdeki artma ρ 'u aşağı çeker.

7. Sermaye stoku derken, burada, "varolan-sabit-sermaye-stoku ile, istihdam-edilmekte-olan-sermaye-stoku" arasında bir ayırım yapılmamıştır. Kapasite kullanımının (μ) bir değişken veya parametre olarak dahil edilerek modelin geliştirilmesi aydınlatıcı olabilir $K = \mu \cdot K_f$

Gelir büyüme hızındaki artış, eğer içerilmemiş teknolojik bir gelişimden kaynaklanıyorsa, *cet.par.* sermaye-hasıla katsayısı düşecektir. Fakat bu durumda *ipso facto* β yüksелеcektir demek doğru olmaz: β üzerindeki net etki bu arada w , Q/L ve g_L 'in nasıl değiştiğine bağlıdır. Bu değişmelerin, v ve g_Q parametrelerinin m üzerindeki etkisini pekiştiren veya izale eden etkiler yapıp yapmadığına dair bir mukayeseli statik analiz bazı sınırlayıcı varsayımlar altında yapılabilir.⁸

Öte yandan söz konusu teknolojik gelişme emek yerine kapital ikame eden ve dolayısıyla bir yandan emeğin ücretini yukarı doğru iterken diğer yandan emek yerine kapital ikame ettiği için emeğin büyüme hızını yavaşlatıp kapitalin büyüme hızını arttırma eğiliminde olan bir tür teknolojik gelişim ise, bunun, (g_K 'yi arttırıp g_L 'yi düşürdüğü için) *cet.par.*, β -fonksiyonunu aşağı doğru kaydırma etkisi yaratması beklenebilir. Oysa bu durumda emeğin ortalama veriminin yanısıra g_Q 'da artacağı için, kâr-oranı-beklentisi fonksiyonu üzerindeki net etki, düşürme değil yükseltme yönünde olabilecektir. Örneğin, eğer bu durumda payların değişmediği ve de sermaye hasıla katsayısının sabit kaldığı varsayılırsa, net etki, β 'nin yukarı doğru kayması şeklinde tezahür eder. Fakat eğer $r_{APL} < r_w$ ise, yani eğer emeğin ortalama verimindeki artış hızı reel ücretlerin artış hızının altında seyrediyor ise, o zaman emeğin üründen aldığı pay artacaktır: Bunun, *cet.par.*, kâr oranı beklentisi üzerindeki etkisi negatiftir.

Bu son nokta önemli bir çelişki ihtiva etmektedir ve konuyu açmak gerekir: $r_{APL} > r_w$ olması, kâr oranlarını ve kâr-oranı-beklentilerini *cet.par.* arttırma istikametinde etki yapar. Fakat emeğin üründen aldığı payı düşürmeye yönelik politikalar uygulamak yoluyla, seküler bir biçimde düşmekte olan kâr oranlarını arttırmak pratikte mümkün olmayabilir: Çünkü, gelir bölüşümü sermayedar sınıf lehine önemli ölçüde değiştirildiği takdirde, (bu sınıfın tüketim-eğilimi görece düşük olduğu için) yurt-içi-satış-hasılası, üretim-kapasitesinin önemli ölçüde altına düşebilir; ve dolayısıyla efektif talep-yetersizliği yeniden gündeme gelebilir. Nitekim, ABD'de 1930'lardan bu yana gelir bölüşümünün sürekli olarak sermayedar sınıf aleyhine değişmiş olması, efektif-talep-yetersizliğinden doğan bir depresyonunun yeniden ortaya çıkmasını engelleyen gelişimlerden biridir denilebilir.

Ek Tablo 1'de, Milli Gelir içinde maaş ve ücretlilerin payı % 80-% 82 civarında verilmiştir. Bu pay 1930'lardan beri sürekli yükselmektedir. *Ek Tablo 3*'de, tüm vergiler öncesi düzeltilmiş kârların *NCDP*'ye (*Net Yurt-İçi Şirket Hasılatına*) oranı 1970'lerde % 23 ve vergiler sonrası düzeltilmiş kârların *NCDP*'e oranı ise % 5.6 civarında bulunmuştur. Bu demektir ki, şirket kârlarının % 75 kadarı dolaylı-şirket-vergileri artı

8. Bkz. Çakman, K. (1985) *op.cit.* s. 274-279.

kurumlar-vergisi yoluyla devlete aktarılmaktadır. Hükümet harcamalarındaki artışla birlikte, bu, “*big government*” olgusundan şikayetlerin temelinde yatmaktadır; ve de gelir bölüşümünün maaş-ve-ücretliler lehine çevrilmiş olmasında kullanılagelen aletlerin başında gelmektedir. Öte yandan 1930’lar tipi bir depresyonunun doğmasını engelleyen dinamiklerden biri de (“*big-government*”tan şikayetlere rağmen) gene budur. Dolaylı vergiler ve kurumlar vergisinin, yaratılan kâr diliminden büyük bir parçayı koparıp götürmesi ve hükümet harcamalarının büyümesi olgusunu, bu nedenle, sermaye çevreleri bile ehven-i şer addetmektedir diyebiliriz.

Vurgulamak gerekir ki, 1970’lerden bu yana derinleşen “yeni tür bunalım” ın temelinde şimdi ana hatlarını çizdiğimiz ve sermaye çevrelerinin değerlendirmede *ambivalent* bir tavır* takındıkları bu bileşke yatmaktadır denilemez. *Ek Tablo 3*’ün simgelediği üzere temel sorun, şirketlerin verdikleri toplam vergilerin miktarının veya oranının büyüklüğünden ziyade tüm vergiler-öncesi-kâr oranlarının (π_3 /NCDP cinsinden) 1960’larda ortalama % 27.7 iken 1980’lerde ortalama % 20.5 civarına düşmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Vergi öncesi kâr oranında % 7.2’nin fevkinde bu düşüşe karşın Kurumlar vergisi sonrası düzeltilmiş kâr oranları (π_1 /NCDP) 1960’larda % 9 dolaylarından, 1980’lerde % 5.4 dolaylarına düşmüştür. Aradaki fark NCDP’nin % 3.6’sı kadardır. (Bkz. *Ek Tablo 3*). Bu demektir ki, bir yandan şirketlerden alınan toplam vergilerin Net Yurt-içi Şirket Hasılasına oranı düşmekte, diğer yandan ise (buna rağmen) bu vergilerin vergi-öncesi-kârlara oranı yükselmektedir. Dolayısıyla vergi-sonrası kâr oranlarını sabit tutmak, bu şartlar altında, *ancak* kârlardan alınan vergilerin oranını, hem politik hem de ekonomik olarak “kabul -edilemeyecek” derecelerde düşürmekle mümkün olabilirdi: Bu da bittabi yapılmamıştır. Çünkü bu gibi bir yaklaşımın, zaten problem haline gelmekte olan bütçe açıklarını daha da büyüteceği ve de ayrıca sosyal barışı (Bowles-Gordon-Weisskopf’un tabiriyle⁹ “*capital-labour accord*” unu) bozacak etkileri olacağı bilinmektedir. Öte yandan da, efektif talebi canlı tutmak ve alışlagelmiş bulunan hizmetlerden ve de askeri harcamalardan kısıntı yapmamak gibi ekonomik, sosyolojik ve politik zorunluklarla hükümet harcamaları düşürülememiştir. Dolayısıyla stagflasyonun, enflasyon-vektörünün temellerinden biri de burada yatmaktadır ve vergi öncesi kâr-üretim kapasitesi ile ilintisiz değildir savını öne sürebiliriz.

* **Ambivalent** : (bi: çifte; valent: değer): Bir çeşit ikilem. Bir olgu, başka başka nedenler ile, hem olumlu hem de olumsuz değerlendirildiğinde ortaya çıkan durum.

9. Bowles, S., Gordon D., Weisskopf T. “Power and Profits: The Social Structure of Accumulation and the Profitability of the Postwar U.S. Economy”, **Review of Radical Political Economics**, Vol. 18, No. 1-2. 1986.

Daha açık bir ifadeyle bu olgulara ilişkin sorun şöyle özetlenebilir: Dolaylı Vergiler + Kurumlar Vergisinin NCDP'ye oranı 1960'larda % 18.7 iken, bu oran 1970'lerde ortalama % 15.0 civarına düşmüştür. Aradaki fark Net Yurt-İçi-Şirket-Hasılasının % 3.7'sine tekâbül etmektedir. Dolayısıyla sorun şudur: Bir yandan efektif talebi canlı tutmak için olduğu kadar birçok sosyolojik ve politik nedenlerle hükümet harcamalarının (GNP'nin oranı cinsinden) hiç olmazsa sabit kalması zorunlu addedilmektedir. Öte yandan gene ekonomik ve sosyopolitik nedenlerle, ne emekçilerin ne de sermayedarların gelir-vergisi-yükünü arttırmak pek mümkün olmamaktadır. Bu arada bir de vergi öncesi kâr oranları önemli ölçüde bir düşüş kaydetmiştir. Fakat eğer G/GNP oranı değişmeyecekse 0.037 NCDP civarındaki bu meblağ bir yerlerden vergi olarak alınmak zorundadır; ama alınamamaktadır: Dolayısıyla ya bütçe açığı ve borçlanma büyümekte ve/veya dengelenme için gerekli yük, enflasyon vergisi yoluyla toplumun geneline yayılmaktadır.

İşte, "stagflasyon olgusunun enflasyon vektörünü belirleyen önemli faktörlerden biri vergi-sonrası-şirket-kârlarındaki oransal düşüştür"¹⁰ savını öne sürerken zihnimizin gerisinde yatan mantığın özü budur.

Burada özetlediğimiz bu çelişki demetinden çıkış yolunu hükümet harcamaları açısından, (müdahaleler başka bir konu) "devletin ekonomideki rolü ve payı küçültülmelidir" savında arayanların, olgunun bazı boyutlarını göz ardı etmeyi yeğledikleri kanısındayız. Nitekim sermaye çevreleri ve yüksek düzeydeki devlet yöneticileri de, bu popüler fakat kapsamlı olmaktan uzak savın bir çıkış yolu olamayacağını bilincinde görünmektedirler; ve "big government" olgusunu sözlü eleştirmekten geri kalmamakla birlikte, hükümet harcamalarını kısarak "smaller government" a doğru ilerlemekten geçerli ve zorunlu nedenlerle kaçınmaktalar izlenimini vermektedirler. Keynesyen devrim bitmiş ve karşı hareket başlamış gibi görünmekle birlikte, Keynesyen öğretinin (ki bu sadece entellektüel değil, 1930-1960 döneminin ekonomik deneyimlerinden alınan derslerden gelen bir öğretimdir) ana temalarının geçerli olduğu; bunun yanı sıra kitle-tüketimi-toplumunun doğuşu ile birlikte oluşan gelişme ve yapısal-değişikliklerin ve bu arada gelir bölüşümü ile ilgili değişikliklerin, yetersiz-effektif-talep problemine bir yanıt getirmiş oldukları; bu oluşumun gerçekleşmesi sürecinde G/GNP oranının ve de özellikle HEW harca-

10. Yinelemek gerekir ki, 1960'lar 80'ler mukayesesi olarak vergi-öncesi-düzeltilmiş-şirket kârları % 27.7 den % 20.45 civarına düşmüştür derken π/Q cinsinden bir kâr oranı istatistiği kullanıyoruz. π/K cinsinden kâr oranı istatistiği kullanıyorduk, düşüş daha büyük mikyasta çıkardı: çünkü 1960'lar ortalaması ve 1980'ler ortalaması cinsinden $v = K/Q$ kuşkusuz düşmemiştir; olsa olsa artmıştır.

malarının¹¹ belirli bir düzeye kadar çıkmasının önemli bir rol oynamış olduğu ve bu gelişimlerin “geriye-döndürülemez” nitelikte olabileceğine dair bilinç yerleşmiş görünmektedir.

Kanımız odur ki, sistemin canlı ve cevval kalmasını sağlayan ve 1930'lardan bu yana efektif-talep-yetersizliği temeline-oturmuş-bir-depresyonun-oluşmasına olanak vermeyen ve fakat öte yandan da, vergi-öncesi-kârlarda önemli ölçüde bir düşüş olduğu zaman, düşüşün büyüklüğü derecesinde stagflasyon olgusunun doğmasına yol açan yapısal değişikliklerin en önemlilerinden biri de, sistemin, gelir bölüşümünü sermayedar sınıf aleyhine ve maaş ve ücretliler lehine çevirebilmiş olmasıdır.

İşaret etmek gerekir ki, ABD ekonomisinde, mavi tulumlu işçiler ve “supervisor” mevkiinin altında çalışan emekçilerin (ki bunlara burada “*üretim işçileri*” ya da “*x-emekçiler*” diyeceğiz) reel ücretlerindeki artış oranı, üretivite artış oranının sürekli altında kalmış ve *bu kesim işçinin* milli gelirden aldığı pay önemli oranlarda düşmüştür. Öte yandan toplam kârların milli gelirdeki payı düştüğüne *toplam* ücret ve maaşların payı attığına göre (Bkz. *Ek Tablo 1*), gelir transferi emekçi sınıftan sermayedar sınıfa doğru değil, marjinal olarak tersine; ve daha önemli makyaslarda emekçi sınıf içinde alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına, mavi tulumlulardan ve sıradan beyaz-gömleklilerden, “supervisor”, menajer ve profesyonel olanlara (--ki bunlara da *y-emekçiler* diyeceğiz), doğru yapılmaktadır.

Ek Tablo 2'de “*üretim işçileri*” için ϕ , X emekçilerinin üretimden aldıkları paydaki gerilemeyi 1960'lı *on-yıl* boyunca % 13.5, 1970'li *on-yılda* % 18. 2, 1980-84 arası ise % 27.5 olarak vermektedir. Oysa veriler aynı zamanda Milli Gelir içinde tüm “*ücret ve maaşlar*”ın payının yükselmiş olduğuna işaret etmektedir (Bkz. *Ek Tablo 1*). Görünürdeki bu çelişki açıklama gerektirir. Üretim işçilerinin üretivite artış hızları ile reel ücret artış hızları arasındaki fark ($g_{\phi} = g_{(Q/L)} - g_w$) 60'larda yılda ortalama % 1.35 iken, 70'lerde yılda ortalama 1.82'ye çıktığına göre¹², artık-değer bu nedenle *cet. par.* yükselme eğilimi göstermiştir. *Fakat yaratılan bu daha büyük artık değerın giderek artan bir kısmı toplam kârlar şeklinde fizik kapitalin geliri olarak değil de y-emekçilerinin gelirleri olarak te-*

11. HEW: **Health Education and Welfare** = Sağlık Eğitim ve Refah Harcamaları.

12. Bu tanımla ($g(\phi) = -g(\beta)$ β : Emegın Üretimden Aldığı Pay'dır. Çünkü $\beta = \frac{w}{Q/L}$ Öyleyse: $\log \beta = \log w - \log(Q/L)$ Öyleyse: $-\log \beta = \log(Q/L) - \log w$. Öyleyse: $\log \phi = -\log \beta$ Öyleyse “ $\log \phi = 1.82$ ” demek, $-\beta$, emegın aldığı pay, 1970-79 arasında, yılda ortalama, % 1.82 oranında düşmüştür, anlamına gelir.

zahür etmiştir. Neticede, milli gelir istatistiklerinin tanımladığı anlamda toplam kârların payı düşmekteyse de x-emekçilerinin yarattığı (ve hattâ tüm endüstri sektörünün yarattığı)¹³ toplam artık değerın büyüme hızında bir düşme yoktur, tersine *Ek Tablo 2'*deki verilerin işaret ettiği üzere bir artma vardır. Dolayısıyla görünürdeki çelişki, iki ayrı kavrama ilişkin verilerin istatistiki tablolardaki yansımından doğmaktadır. *Sermaye gelirlerinin payı*, (milli gelir istatistiklerine yansıdığı şekliyle) *düşmektedir*; ama üretim işçilerinin produktivite artış hızları ile reel ücret artış hızları arasındaki fark hem 60'larda, hem de 70-84 arası pozitif kaldığına ve giderek yükseldiğine göre, *artık-değer anlamında "soyut-kuramsal" kâr üretimi* (ve x-emekçilerinin ve endüstrinin artık-değer üretme kapasitesi) *düşmemiş artmıştır*: *Ne var ki bu artış, şimdilik*, (Klasik Marxist beklentisini tersine), *fizik kapital sahiplerinin elinde yoğunlaşacağı yerde*, sayıları da (hem mutlak hem oransal olarak) giderek artan *y-emekçilerinin yüksek ücretlerinde ve artan gelir paylarına yansımaktadır.*

Soyut kuramsal anlamıyla kârları $(Q/L - w)$ 'nun veya $(g_{(Q/L)} - g_w)$ 'nin bir fonksiyonu olarak yazmak doğrudur. Ama bu, kâr-üretim-potansiyelinin (veya başka bir deyimle sistemin artık-ürün üretme kapasitesinin) bir ölçütüdür. Yoksa üretilen artık ürün nasıl dağıtılmıştır, artık ürünün ne kadarı kapitalistlere (hisse senedi sahiplerine) ne kadarı y-emekçilerine veya askeriye veya sanatkârlara veya uzay araştırmalarına dağıtılmıştır, bu apayrı bir mevzudur. Sistem; 1930 ve sonrası tecrübeleri, Keynesyen öğretinin hazmedilmiş olması ve varlığını idame ettirebilmek için gösterdiği dialektik esnekliğin ve bunlarla paralel oluşan sosyo-ekonomik ve sosyo-politik evriminin sonucu olarak ürettiği "artık-değerin" giderek büyük bir kısmının (özellikle y-emekçilerine) transfer edilmesini sağlayan bir yapı değişikliği geçirmiş görünümünü vermektedir. Bütün bunlar gelişmiş kapitalist sistemleri tehdit eden 1930'lar tipi bunalım olasılığını ve bu tür bunalımlara neden olan bazı çelişkileri çözümlenmişse de, son on-onbeş yıldır yeni tür bir bunalım, tabanında yatan ikilemler demetiyle birlikte, ortaya çıkmışa benzemektedir.

Bu bizi, bu kısa çalışmada desteklenemeyecek derecede global ve kapsamlı bir spekülâtif hipoteze değinmek zorunda bırakıyor: Kanı-

13. Gelir transferi sadece x-emekçilerinden değil (daha küçük mikyasta olmakla beraber), ayrıca endüstri sektöründen hizmet sektörüdür. Bu yapısal değişiklik aslında onca olumsuz değildir ve belki de ABD'nin "**de-industrialization**"-ını değil de (Bluestone and Harrison 1982)) endüstri sektörünün de, uzun vadede, tarım sektörünün son yüzyılda geçirdiği evrime benzer bir evrime girmeye başladığına işaret edebilir. Acaba endüstri sektörünün milli gelirdeki payı da giderek artan refahla birlikte tarım sektörü payının düşmüş olduğu gibi düşmeye devam edip % 20 ve hatta daha aşağıya inebilecek midir? Büyük bir olasılıkla, evet.

mızca, "Büyük Depresyon" un 2. Dünya Savaşından evvel son bulmasına olanak tanımayan yetersiz-efektif-talep'e ve gelir-bölüşümüne ilişkin klasik çelişkiler henüz tamamen ortadan kalkmış değildir. Daha doğrusu aynı tür çelişkiler, bu sefer, (yavaş yavaş) entegrasyona girmeye başlamış olan merkez-perifer tüm kapitalist dünya için ulusal değil, global çapta ortaya çıkmaktadır: Bluestone ve Harrison, ÇUŞ'ların ABD içinde istihdam olanaklarını yok ederken yurt-dışında büyük istihdam olanakları yarattığına işaret etmektedirler.¹⁴ Global entegrasyon sürecinin daha başındayken ortaya çıkan çelişkiler, kuşkusuz, bir yandan derinleşirken diğer yandan yeni çözümleri ve yeni dialektik sentezleri beraberinde getirecektir. Ama ekolojik sorunlar yokken ve kaynak + toprak/insan rasyosu daha ehvenken, ücret-ve-maaşların-gelirdeki-payını 1920'lerdeki % 50 civarından şimdiki % 80 civarına çıkartmaya ve gelir bölüşümünü efektif-talep-yetersizliğini önleyebilecek şekilde yeniden düzenlemeye karşı (söz konusu olan kendi vatandaşlarıyla bile) ABD'deki iktisadi ve siyasi güç odaklarının onca direniş göstermiş olması göz önünde tutulursa, gelir bölüşümünde benzer tür yeniden-düzenlemeye, bu sefer de global çapta, merkez-perifer ülkeler arasında girilebilmesi için daha çok uzun ve sarsıntılı yollardan ve dönemeçlerden geçilmesi gerektiği; ve merkez ülkelere özgü kitle-tüketim-toplumunun ve gelir bölüşümünün *global* çapta oluşabilmesinin bugün için sadece bir hayal (ve bugünkü teknolojiyle imkansız) olduğu da tartışmasız kabul edilebilir.

5. 1960-1980 ABD Deneyimine İlişkin Veriler ve Hesaplama

Emeğin ücreti marjinal ürününe eşittir varsayımı yapılırsa, $(F_L) \div (Q/L)$ terimi yerine emeğin gelir bölüşümünde aldığı pay (s_L) terimini ikame ederek, *iv. no.lu denklemi*,

$$\beta\rho = \xi(m) = f[(g_Q - S_{LGL})/g_K.v] \quad (v)$$

şeklinde yazabiliriz.

Veriler 1960-80 arasında emeğin milli gelirdeki payının yükseldiğini göstermekte; ve bu parametrenin (S_L teriminin) 1960'larda ortalama % 79.6 iken, 1970'lerde ortalama % 82.0 dolaylarına çıktığına işaret etmektedirler.¹⁵ Başka istatistiki gözlemler de bunu doğrulamaktadır: Finans sektörü haricindeki tüm şirketlerin Net-Yurtiçi-Şirket-Hasılasında emeğin payının 1960'lar ve 80'ler arası yaklaşık % 5.2 yükseldiği bulunmuştur.¹⁶ Dolayısıyla (v) no.lu denklemdeki S_L terimi yükselmektedir.

14. Bluestone ve Harrison, **Deindustrialization of America**, Basic Books, N.Y., (1982). ss. 12-46; 126-133.

15. Bkz. **Ek Tablo 1**.

16. **Ek Tablo 3** emeğin payını 1960'larda % 70.38, 1980'lerde ortalama % 75.54 olarak vermektedir.

(v) no.lu denklemin ilk grup terimindeki diğer iki parametreye gelince:

g_L , yani istihdam edilen emek miktarındaki (yıllık) artış hızı 1960'lı yıllarda ortalama % 1.89'dan 1970'lerde ortalama % 2.22'ye çıkmıştır.¹⁷ Bu arada işsizlik oranının da % 3.5'ten % 5.7'ye yükseldiği gözönüne alınırsa¹⁷, arz-edilen-emek-miktarındaki büyüme hızının istihdan-edilen-emek-miktarındaki büyüme hızına kıyasla daha yüksek seyrettiği sonucu çıkar.¹⁸ Bunun başlıca üç nedeni vardır. (1) İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve 1950'ler boyunca süren "bebek patlaması"nın ürünleri 1960'lı yılların sonundan itibaren emek piyasasına çıkmaya başlamışlardır. (2) İşgücüne katılma oranı bu nedenle yükselirken ayrıca reel ücretlerdeki ortalama artış hızının yavaşlaması nedeniyle ve "*women's liberation*" hareketinin de etkisiyle yükselmiştir. (3) Ayrıca 1973'te Vietnam Savaşı'nın ve dolayısıyla "*draft*" ın sona ermesi nedeniyle, müteakip iki yıl boyunca terhis edilen eratin emek piyasasına duhulü söz konusu olmuştur.

(v) no.lu denklemdeki g_L , arz-edilen-emek miktarındaki (U+L) artış oranını değil, istihdam edilen emek miktarındaki (L) artış oranını simgelemektedir. Dolayısıyla g_L 1960'lar ortalaması % 1.89'dan % 2.22'ye yükselmiş görünmektedir.

Çıktı (reel gelir) artış hızı ise, 1960'larda ortalama % 4.17'den 1970'lerde % 3.19'a düşmüştür.¹⁹

Dolayısıyla, (v) no.lu denklemdeki ilk grup terim ($g_Q-S_L g_L$), 70'li yıllarda 60'lı yıllara kıyasla düşmüştür. Başka bir deyimle g_Q 'daki düşüş, g_L ve S_L 'deki artışla birlikte mütalâa edildiğinde, $\beta\beta$ -fonksiyonunun, 1970'li yıllarda aşağı doğru kaymasına neden olmuştur.

Denklemin diğer iki parametresine gelince, g_K ve K/Q için özgün hesaplamalar yapmak, istatistiki verilerin niteliği nedeniyle güç olmuştur. Fakat anlaşılın odur ki, 1960'lı yıllara kıyasla sabit-sermaye birikim hızı 1970'li yıllarda (ortalama olarak) cüzi bir miktarda düşmüş; öte yandan sermaye hasıla oranı, 1970'li yıllarda (kapital stokun büyüme hızı yavaşlarken GSMH büyüme hızının daha da çok yavaşlamış olması nedeniyle)

17. Bkz. **Ek Tablo 5**; Kolon 1 ve 4.

18. Bkz. **Ek Tablo 5**; Kolon 5 ve 6. 1960'lar ve 70'ler kıyaslaması cinsinden g_L % 1.9'dan % 2.2'ye çıkarken, arz edilen emek miktarındaki yıllık artış oranı ortalaması % 1.7'den % 2.5'e yükselmiştir.

19. 1972 Sabit Fiyatlarla GSMH yıllık artış oranları. **Council of Economic Advisers** 1980. **Statistical Appendix. Tablo B 2**'deki verilerden tarafımızdan hesaplanmıştır.

1960'lara kıyasla artmıştır. Başka bir deyimle, g_K parametresi 1970'li yıllarda bir miktar düşmüş; öte yandan v parametresi cüzi bir miktar artmıştır.

Yaptığımız kaba bir hesaplamayla sermaye stoku büyüme hızının 1960'lar ortalamasını % 4.4 civarında, 1970'ler ortalamasını ise % 3.3 dolaylarında tahmin ettik. Çıktı büyüme hızı 1960'larda ortalama % 4.2 ve 70'lerde % 3.2 olduğuna göre, v parametresi hem 60'lı yıllarda hem 70'li yıllarda büyümüş ve fakat bu hesaba göre 60'larda ortalama yılda % 0.2 artarken, 1970'lerde bu artış oranı ortalama % 0.1'e düşmüştür.

Dolayısıyla,

$$\beta\rho = \xi(m) = f[(\dot{Q} - S_L \cdot \dot{L}) / v \cdot \dot{K}]$$

denkleminde beş parametredeki değişikliklerin bileşkesi, 1960'lı yıllara kıyasla 1970'li yıllarda m değerinin düşmekte olduğunu göstermektedir.

Bu denkleme, 1960'lı ve 70'li yılların ortalaması olarak bulduğumuz parametre değerlerini yerleştirirsek,

$$m_{60} = (0.0417 - (0.0189) (0.796)) \frac{1}{0.044} \cdot \frac{1}{4.50} \cong \% 12.8$$

$$m_{70} = (0.0319 - (0.0222) (0.8204)) \frac{1}{0.033} \cdot \frac{1}{4.54} \cong \% 7.3$$

m değerinin 60'lı ve 70'li yıllar ortalamalarını sırasıyla % 12.8 ve % 7.3 civarında buluruz ki bu rakamlara dayanarak denklemin, gerek birim değerler gerekse büyüklükler olarak anlamlı sonuçlar verdiği ileri sürülebilir.

6. SONUÇ: Özet Yorumlar ve Tartışma

Eğer kâr oranı beklentisi geçmiş-yıllarda-gerçekleşen-marjinal-kâr-oranının ağırlıklı bir fonksiyonu olarak yazılırsa, bu çalışmada sözü edilen bazı gözlemler üzerine aydınlatıcı bir ışık tutulmuş olur kanısındayız.

$$\text{Eğer } \beta\rho_t = \xi(w_i(m)_{t-i}) \quad | \quad F_K \equiv (\dot{Q} - S_L \cdot \dot{L}) / v \cdot \dot{K}$$

şeklinde yazılırsa, bu demektir ki, kâr-oranı-beklentilerini yükseltmek için, son bir kaç yıl içinde gerçekleşmiş olan marjinal kâr oranının m_{t-i} 'nin yükseltilmesi gerekmektedir: Oysa marjinal kâr oranının yükselmesi için bu formülasyona göre,²⁰

20. Bu denklemi türetirken, (1) faktörlere marjinal ürünlerinin değeri ödendiğini ve (2) Tüketici Malları, Sermaye Malları ve Genel Fiyat Endekslerinin birbirleriyle özdeş olduklarını varsayıyoruz.

- (1) Hasıla büyüme oranının artması, ve/veya
- (2) Emegın-hasiladan-aldığı-payın düşmesi, ve/veya
- (3) İstihdam-edilen-işgücü-miktarındaki artış-oranının düşmesi, ve/veya
- (4) Sermaye-stoku-büyüme-hızının düşmesi ve/veya
- (5) Sermaye hasıla katsayısının düşmesi gerekmektedir --ki, bu değişikliklerin birçoğu birbiriyle ve/veya ekonomideki gelişim için gerekli koşullar ile çelişki içindedir denilebilir.

Örneğin, bu formülasyona göre *cet.par.* emegın-hasiladan aldığı-pay düştüğü takdirde, bunun π/K cinsinden kâr oranını yükseltici bir etkisi olacaktır. Fakat bu da, (daha önce de etraflıca tartıştığımız üzere), çağdaş kitle-tüketimi-toplumunda tüketim-malları-satış-hasilasının yaklaşık % 85'ine hükmeden maaş-ve-ücretli-sınıfın payının düşeceği anlamına geldiği için sadece sosyo-politik değil, efektif talep ve toplam satış hasılatlarına ilişkin beklentilerle ilgili bazı ekonomik sakıncaları da içerir.²¹

(3) no.lu değişkene gelince: İstihdam edilen emek miktarındaki artış küçük olduğu derecede, *cet.par.*, m yüksek olacaktır. Bu da açık seçik bir çelişki ifade etmektedir: Eğer arz-edilen-emek-miktarı belirli ve pozitif bir oranda (diyelim ki % X) yükseliyorsa, istihdam-edilen-emek-miktarındaki artış oranının % X'in altına düşmesi, işsizlik oranını (ve miktarını) arttıracak ve beraberinde hem sosyolojik hem ekonomik-politik sorunlar getirebilecektir. Mamafih bu bağlamda gelişmiş piyasa ekonomilerinde gözlenen "nüfus-artış-hızının-yaklaşık-sıfırlanması" olgusu, bu son çelişki dinamiğinin gücünü zayıflatan bir unsurdur. Fakat öte yandan sözünü ettiğimiz bu son unsurun da "efektif talep miktarı" ile ayrı bir çelişki yaratma potansiyeli vardır: Kişi başına düşen tüketimin (ve bundaki artış hızının) veri alındığı ve tüm diğer bakımlardan birbirinin aynı iki toplum düşünülürse, nüfus-artış-hızı-daha-küçük-olanında toplam-tüketim-talebindeki-artış-oranı daha düşük olacaktır. Bu ise, tahayyül edilebileceği gibi, emegın-payındaki-düşme-bağlamında değindiğimiz tür etkileşim yumağıyla ve "yetersiz-yurtiçi-efektif-talep" sorununun yeniden başgösterme olasılığı ile eklemleşebilecek bir olgudur.

(4) ve (5) no. lu değişkenlere gelince: Sermaye stokunun büyüme hızının düşmesi ekonomik gelişim sürecini köstekleyen, arzu edilmez ve bunalım dönemlerine özgü bir olgudur. Keza sermaye-hasila-katsayısı orta ve uzun vadelerde sürekli yükselme gösteren bir değişkendir ve çağdaş teknolojik-uygarlığın oluşumunu sağlayan temel çarklardan birinin yansımasıdır. Sermaye hasıla katsayısında bir düşme, *ipso facto* bilebildiğimiz anlamdaki teknolojik uygarlığın gerisin geriye dönüşümü

21. Bkz. Bu çalışma: Alt başlık 4.

(*regress* etmesi) anlamına gelir. Öyleyse hem sermaye-stoku-büyüme-hızının pozitif değerlerle süregitmesi ve hem de sermaye-hasıla-katsayısının daha da büyümesi beklenebilir. Fakat bu demektir ki, m ve dolayısıyla ρ üzerinde 2,3,4 ve 5 no.lu değişkenlerden kaynaklanan aşağı istikamette bir baskı vardır.

Denilebilir ki: "Fakat hasıla büyüme oranının artması $\beta\rho$ 'ı yükseltecektir". Oysa hasıla-büyüme-oranının artması çoğunlukla sermaye stokundaki ve sermaye-hasıla-katsayısındaki artışlarla beraber oluşan bir olgudur ve dolayısıyla yukarıdaki paragrafta değinilen gelişimleri ve çelişkileri içerir. Eğer sermaye hasıla katsayısı büyüyorsa, bu, sermaye-stokundaki-artış-oranının, hasıladaki-artış-oranı üstünde seyrettiğini imâ eder. Dolayısıyla sermaye-hasıla-katsayısı büyüdüğü müddetçe hasıla-artış-oranı ne denli yüksek olursa olsun, v , \bar{K} ve \bar{Q} parametrelerinin bileşik etkisi, π/K cinsinden kâr oranını deprese eder nitelikte olacaktır. Öyleyse kilit değişkenler sermaye-hasıla oranı (v), emeğin hasıladan aldığı pay (S_L) ve istihdam edilen emek miktarındaki artış oranı (\bar{L}) dır; ve bir çeyrek yüzyıldır ABD'de hem v hem de S_L artmaktadır ve ρ da *pari pasu* düşmektedir.

ρ daki bu seküler düşüş acaba nereye kadar devam edebilir? *Moody Catalogue* Aaa Kategorisine giren şirketlerin yeni çıkardıkları tahvillere ödedikleri faiz oranlarının (1970-79) ortalamasının + % 0.85 civarında olduğu ve fakat buna karşın düzeltilmiş vergi sonrası kâr oranlarının $\rho \equiv \pi_1/Q$ cinsinden ortalama % 5.0 ($\pi_1/K \equiv \rho^*$ cinsinden yaklaşık % 1) civarında seyrettiği gözönünde tutulursa, 1970'lerde ABD'de vergi-sonrası-düzeltilmiş-kâr-oranlarının (π_1/K cinsinden) reel-faiz onyıl-ortalamasının ancak cüzi bir miktar üstünde kalabildiği anlaşılır. Tablo II 1960 ve 1970'li yılların ortalaması olarak işletme kâr oranlarını reel faiz oranlarını ve yatırım kâr oranlarını göstermektedir.

TABLO II

ABD'DE REEL FAİZ ORANLARI; FİNANS SEKTÖRÜ DIŞINDAKİ ŞİRKETLERİN ρ_1 VE ρ_1^* CİNSİNDEN İŞLETME KÂR ORANLARI VE ρ_{1-r_2} VE ρ_{1-r_3} CİNSİNDEN YATIRIM KÂR ORANLARI : 1960-69 VE 1970-79 ORTALAMALARI

	ρ_1	ρ_1^*	r_2	r_3	Ψ_{12}	Ψ_{13}
1960'lar Ortalaması	8.97	1.99	3.63	3.91	5.34	5.31
1970'ler Ortalaması	5.60	1.24	0.85	0.72	4.75	4.89

Kaynak : Council of Economic Advisers (1966). Veri dökümü ve notlar için bkz. **Ek Tablo 4.**

Bu durumda yatırım-kâr-oranının (ψ), ρ^* ile r_r arasındaki marjın minimal bir düzeye inmiş olması nedeniyle, reel faizlerdeki dalgalanma-

lardan fazlasıyla etkilenmesi beklenir. Çünkü reel faizlerdeki oynamalar, 1970'ler boyunca parasal faizlerdeki oynamalardan ziyade enflasyon oranındaki dalgalanmalarla belirlenmekte, dolayısıyla enflasyon oranının yükseldiği yıllarda reel faizler önemli ölçüde düşmekteydi. Bunun yatırım-kâr-oranlarını arttırması ve yatırım artışına neden olması beklenirdi. Oysa yatırım kâr oranındaki diğer terim (ρ_1^*) de (enflasyon oranının yükselmesine bağlı olarak oluşan fiktif kârlar nedeniyle) aynı yönde, farklı "lag" lerle ve önemli ölçüde dalgalanmaktaydı. Böylece, enflasyon oranının yükseldiği ve reel faizlerin düştüğü yıl ve/veya akabindeki yıl, yatırım kâr oranlarının nasıl değişeceği *apriori* söylenemez. Fakat salt sayısal verilere bakılırsa, birinci etki ikinci etkileşim yoluna kesinlikle baskın çıkmaktadır; ve dolayısıyla enflasyonun ani sıçrama gösterdiği yıllarda yatırım-kâr-oranı da artış göstermektedir. (Bkz. Ek Tablo 4). Fakat bu bir bakıma yanıltıcıdır. Nitekim, enflasyon oranındaki sıçramanın moneter faizlerdeki artışın üstünde kalması nedeniyle ψ 'un bu gibi dönemlerde gösterdiği artışların, yatırımları uyarmadığı gözlenmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında, enflasyonun belirsizlik artırıcı ve beklentiler üzerindeki sair olumsuz etkilerine işaret edilebilir. Ayrıca, eğer enflasyonist dönemlerde sermaye stoku fiyat endeksindeki yükselme, genel fiyat endekslerindeki yükselmenin gerisinde kalıyorsa (veya bu meyandaki beklenti yaygınsa) bu da önemli bir açıklayıcı nedendir. 1973-75 yıllarında örneklendiği üzere, enflasyonda ani artışlar nedeniyle reel faizlerin önemli ölçüde düştüğü ve yatırım kâr oranında bu yolla artışlar gözlemlendiği dönemlerde, bu gelişmenin yatırımları uyarıcı etkinliğinin olmadığı (veya aksi yönde tesirler gösteren diğer bazı etmenler tarafından tamamen nötralize edildiği) söylenebilir. Kısacası, bu yolla yatırım kâr oranlarını arttırmak, stagnasyondan çıkış için etkin bir strateji olamaz denilebilir.

Ayrıca vurgulamak gerekir ki, bu durumda endüstri sektöründeki "teknik K/Q oranıyla" "Stockholders Equity'nin-hasilaya-oranı" (SE/Q) arasında önemli bir fark doğmuştur. Bunlardan ilki 4-5 arasında iken, ikincisi 0.3-0.5 arasında değerler almaktadır.²² Nedeni de açıktır: $\pi/Q = \% 5$ olduğuna göre, ve şirketlerin, net-vergi-sonrası-kârlarının yaklaşık yarısını temettü (D) olarak ödedikleri bilindiğine göre, D/Q yaklaşık % 2.5'tur. Dolayısıyla, temettülerin SE'ye oranının (D/SE'nin) reel faiz oranlarıyla yarışabilir bir durumda olabilmesi için hisse senedi piyasasındaki fiyatların, SE'yi, teknik K/Q oranının ima ettiği sermaye stoku değerinin altında belirlemiş olmasına şaşmamak gerekir. Örneğin $Q/SE = 2$ olduğunda, $D/SE (= 0.025 \times 2)$, tahvil gibi menkullerin

22. SE/Q değerleri için bkz. Council of Economic Advisors, *op.cit.*, 1986, **Statistical Annex**: Tablo B-87.

getirisiyle rahatlıkla rekabet edebilecek % 5 gibi bir rakkamı bulur. Oysa eğer SE, Sermaye Stokunun “gerçek-yerine-koyma-maliyetini” temsil edebilen ve teknik sermaye-hasıla-oranının imâ ettiği değere yakın bir rakkam olsaydı, $D/K = (\% 2.5) \times (0.25) \simeq \% 0.6$ gibi çok düşük bir getiri oranı verecekti. Dolayısıyla hisse senedi piyasasında oluşan *Stockholder's Equity* (SE) rakkamları, “şirketlerin-sermaye-stoklarının yeniden-yerine-koyma-maliyetinin” altında oluşmaktadır izlenimini vermektedir. Böyle bir durumda ise güçlü şirketlerin “yeni yatırımlar yaparak genişleme” yerine, “kurulu şirketleri kontrol etmek için yeterli bir hisse senedi blo-kunu ele geçirmek” stratejisine yönelmelerine (*raiding* olgusu) hiç te şaşmamak gerekir.

Bu bağlamda akla şu soru gelmektedir: Reel-faizler decade ortalaması % 0.8 gibi çok düşük bir düzeyde durur (veya durdurulurken), vergi öncesi düzeltilmiş kâr oranı π/K cinsinden % 1 civarında dolaşırken, şirketler nasıl olur da yatırım yapmaya devam ederler? Aradaki marjlar, likit sermayeyi fizik sermayeye çevirmek için gerekli uğraşa ve rizikoya değemeyecek kadar küçük görünürken, yatırımlar (milli gelirin oranı olarak bir miktar durağanlaşmış bile olsalar) nasıl olur da halâ sürmüş oldukları düzeyde oluşabilmişlerdir?

Bu sorunun iki temel yanıtı vardır ve biri ekonomik olmaktan ziyade sosyo-psikolojik ve kurumsaldır. İlk önce ona değinelim:

Çünkü özellikle yerleşik büyük şirketler kurumsallaşmış makro-sosyo-ekonomik-organizmalar olarak, yeni kurulmuş ve/veya aile şirketi olan kumpanyaların uğraşmak ve risk almak için kesinlikle yeterli bulunmayacağı $\rho^* - r$ marjlarında yatırımlarına devam ederler; çünkü bunlar devasâ kuruluşlardır ve amaçları en geniş soyutlama düzeyinde gene kâr maksimizasyonu olsa bile, sebep-i vücutları (daha doğrusu yaşama devam etme sebepleri) kâr maksimizasyonunun ve kâr marjlarının ötesinde bazı faktörlerle belirlenmektedir. Daha açık seçik bir ifadeyle: Küçük bir “şahıs-veya-aile-şirketi”, $\rho^* - r$ sınırlamaya yüz tuttuğu zaman, fizik-kapitalini likit-kapitale çevirip kâr yerine faiz-geliri elde etmeyi yeğleyebilir. Ama yerleşik ve büyük bir şirketin bunu yapması beklenemez. Çünkü bu gibi bir aksiyon, bu tür bir şirketin işlevine; işlevinin yarattığı sosyo-psikolojik değer ve gereklere; bu gibi şirketlerin yönetim kurullarından menejeryel tabakalarına, çalıştırdıkları onbinlerce emekçiye ve yüzbinlerce hisse senedi sahibine kadar giden çok karmaşık sosyo-ekonomik-ve-beşeri-ilişkilerle yoğrulmuş yapısına aykırıdır.

Yukarıda yöneltlen soruya ikinci bir yanıt da şu olabilir: Üretilen binlerce ürünün birçoğunda sık sık gerçekleştirilen ve ürünün teknik özelliklerini ve dizaynını geliştirmeye yönelik değişikliklere, yepyeni ürünlerin geliştirilip pazarlamasına ve yepyeni “ihtiyaç”ların yaratılmasına

bağlı olarak oluşan yatırım fırsatlarının var olduğunu; ve bu durumlarda bu alanlara yapılan fizik yatırımların marjinal getirisinin, (özellikle yeni yatırımlarda genellikle en yeni ve en mütekâmil teknoloji kullanıldığı için) fizik sermayenin ortalama getirisinin üstünde oluşabileceğini göz-önüne almak gerekir. Bu nedenle ortalama kâr oranları ile reel faizler arasında soyut-genel marj çok düşmüş bile olsa, cazip (*lucrative*) fırsatlar sürekli oluşmaktadır denilebilir: Bu devam ettiği sürece, merkez ülkelerdeki kapitalizm, itici, ilerletici yaşamsal gücünü ve cevvallığını (*vitality*) kaybetmeyecek; ve reel-faiz ve kâr oranlarının sıfır düzeyine yakın dolaşmasına rağmen ve bazı bunalımlar ve sorunlara rağmen yaşamını sürdürebilecektir.

Ayrıca, (1) para arzındaki artışları (yaratacağı enflasyonist faturaya rağmen) yüksek tutarak π/K -cinsinden-işletme-kâr-oranları-düşerken reel-faizlerde daha da büyük düşmeler yaratılabilir, ve bu yolla yatırım-kâr-oranları görece sabit tutulabilir. Ve/veya (2) global ekonomik entegrasyona hız verilerek başka ülkelerdeki (ve özellikle az gelişmişlerdeki) daha yüksek kâr marjlarından faydalanmak üzere ilerici olsun muhafazakâr olsun tüm milliyetçilerin protestolarına aldırmadan yatırımların daha büyük bir oranı dış ülkelere kaydırılabilir.

Fakat bütün bunların birer sınırı, ve de sosyolojik, politik ve/veya ekonomik bazı sakıncaları vardır. (1) no.lu yola başvurulduğu zaman ortaya çıkacak malûm sakıncaların yanısıra, bu *self-defeating* bir politika olabilir. Çünkü son yirmi yılın tecrübesi, enflasyon oranı ile birlikte fiktif kârların da arttığına işaret etmektedir. Dolayısıyla enflasyonist para politikalarıyla reel faizleri daha da hızlı düşürerek, π/K cinsinden işletme kâr oranlarında meydana gelen azalmayı telafi etmek mümkün görünmemektedir. Başka bir deyimle, negatif-reel-faiz-oluşumuna yolaçarak yatırım-kâr-oranlarını yüksek tutabilmek için gerekli enflasyon oranının maliyeti, sağlayabileceği yararın fazlasıyla üstünde olacaktır denebilir. (2) no.lu yola başvurulduğu zaman ise, bazı yurtiçi ekonomik sorunların doğması kaçınılmaz olacaktır.²³

Tüm bunlar bir arada mütalâa edilirse dinamik etkileşimler içinde bir çelişki yumağı karşımıza çıkar. Acaba neoklasik araçlar ve formüllere dayanarak türettiğimiz bu denklemin imâ ettiği bu gibi sonuçlar ile, Marxistlerin nesillerdir, neoklasik-analiz-araçlarını kullanmadan ileri sürdükleri "aşırı-birikim-krizleri hipotezi" ve "dönemsel kapitalist krizler" savı aynı kapiya çıkmakta denilebilir mi?

23. Bu konudaki argümanları iyi derleyen bir referans için bkz. Bluestone and Harrison, (1982). **Op.Cit.**

Fakat vurgulamak gerekir ki, buradaki analize içerilmiş veya içerilmemiş teknolojik değişim olgusu dahil edilmemiştir. Teknolojik değişim de göz önüne alındığı takdirde burada irdelenen çelişkiler yumuşayabilir;²⁴ ve o takdirde Marxist analiz sonuçlarına benzer neticeler alınmayabilir. Öte yandan teknolojik gelişim olmadığı varsayıldığı takdirde bu tür bir neoklasik modelin Marxist çelişkileri aynen doğrular biçimde sonuçlar üretebileceğinin gösterilmiş bulunması bizatihi ilginçtir. Bu modelin de imâ ettiği üzere, anlaşılan odur ki beşerin uzun vadedeki (ve antropolojik bir zaman skalası cinsinden kısa vadedeki) kaderi, teknolojik gelişimin süratli olup olmayacağına bağlı olarak önemli ölçüde değişebilecektir.

24. Bazı kısıtlayıcı varsayımlar altında ve geleneksel Neoklasik Sentezin bir Revizyonu ile türetilmiş bir model bağlamında kâr oranı beklentisi fonksiyonunun üç alternatif yazılış durumlarında emeğin verimini arttıran bir teknolojik gelişimin olası etkilerinin analizi için bkz. K. Çakman (1985), *op.cit.*, s. 234-327 ve 273-277. Revize edilmiş modelin tanıtımı ve geliştirimi için, bkz. s. 127-195.

EK TABLO 1
ABD'DE FAİZ, RANT, KÂR VE EMEKÇİ GELİRLERİNİN MİLLİ GELİR
İÇİNDEKİ PAYI: 1960-79

Yıllar	Net Faiz	Rant	π	W
	MG*	MG*	MG*	MG*
1960	2.68	3.78	12.76	80.79
1961	2.97	3.80	12.47	80.77
1962	3.13	3.67	13.46	79.72
1963	3.30	3.63	13.78	79.28
1964	3.40	3.44	14.34	78.80
1965	3.63	3.35	15.13	77.85
1966	3.89	3.23	14.68	78.18
1967	4.08	3.26	13.33	79.34
1968	4.11	2.85	13.17	79.85
1969	4.38	2.57	11.60	81.43
1970	5.11	2.53	9.25	83.08
1971	5.41	2.54	9.76	82.27
1972	5.36	2.45	10.51	81.65
1973	5.37	2.22	10.19	82.20
1974	6.57	2.03	7.96	83.43
1975	6.96	1.98	8.50	82.54
1976	6.59	1.73	9.98	81.68
1977	6.59	1.73	10.52	81.15
1978	6.81	1.61	10.43	81.15
1979	7.22	1.49	9.94	81.32
1960'lı yıllar ortalaması	3.55	3.36	13.49	79.60
1970'li yıllar ortalaması	6.19	2.03	9.74	82.04

Kaynak : Council of Economic Advisers (1980). **Statistical Annex Table B 19.**

NOTLAR :

MG* : Faiz Rant Kâr ve Ücretlerin **Proprietors Income** içindeki paylarının ekonomi genelindeki payların aynı olduğunu varsaymak istemediğimiz için, MG'den **Proprietors' Income**'ı çıkartarak bulduğumuz diziye payda olarak kullandık. (**Proprietors** Gelirlerinin MG'ye oranı yaklaşık % 8-9 dolaylarındadır).

W : Ücret ve Maaşlar + işçi emekli ve hastalık sigorta fonlarına işverenlerin ödedikleri fonlar + kıdem tazminatları v.b.

π : ADD ve EDD uygulanmış kurumlar vergisi öncesi net kârlar. (**Proprietors** Gelirlerinin ne kadarı "kâr" ne kadarı ücret sayılır bu konuda data yoktur. Fakat **proprietor** gelirleri içinde kârların payının ekonomi genelindeki payın bir hayli üstünde olduğunu tahmin ediyoruz).

EK TABLO 2

ABD'DE "ÜRETİM İŞÇİLERİ"NE* AİT YILLIK REEL ÜCRET VE PRODÜKTİVİTE** ARTIŞ ORANLARI: 1960'LAR, 70'LER VE 80'LER KIYASLAMASI (TARIM SEKTÖRÜ HARİÇ TÜM ÖZEL SEKTÖR***)

Yıllık Ortalama Cinsinden	1960'lı Yıllar Ortalaması	1970'li Yıllar Ortalaması	1980-84 Ortalaması
$g(Q/L)$: Produktivite artış oranı	% 2.80	% 1.54	% 1.10
$g(w)$: Reel Ücret artış oranı	% 1.45	- % 0.28	- % 1.65
$g(\delta) = g(Q/L) - g(w)$ (\pm)	% 1.35	% 1.82	% 2.75

Kaynak : Council of Economic Advisors (1984), a.g.y., **Statistical Tables:** 39 ve 41.

* "Üretim İşçileri": Mavi tulumlu işçiler ve "Supervisor" mevkii altında çalışan tüm diğer işçiler. Tarım Sektörü hariç tüm özel sektör.

** "Produktivite": Çalışan kişi başına düşen tarım sektörü hariç Gayri Safi Yurt İçi Özel Sektör Hasılası.

*** Kategoriler: İmalat sanayii, madencilik, inşaat, ulaşım "Utilities" (elektrik, gaz, vs.), toptancı ve perakende ticaret, sigortacılık dahil finans sektörü, diğer hizmetler.

\pm g: geleneksel olarak "growth-rate"ı simgeler. Bunlar ise **yıllık ortalama artış oranları**. Aradaki matematiksel ayırımın bilincindeyiz.

EK TABLO 3

ABD'DE TARIM VE FİNANS SEKTÖRÜ DIŞINDAKİ ŞİRKETLERİN, NET YURT İÇİ ŞİRKET HASILASI İÇİNDE ÜCRET VE MAAŞLARIN, NET FAİZİN, VERGİ ÖNCESİ VE VERGİ SONRASI KÂRLARIN PAYI 1960-1979

Yıllar	wL	r	π_3	TT	π_1
	NCDP	NCDP	NCDP	NCDP	NCDP
1960	72.58	1.40	26.26	18.98	7.28
1961	71.88	1.51	26.60	19.26	7.34
1962	70.60	1.59	27.77	18.94	8.83
1963	69.70	1.59	27.88	19.31	8.57
1964	69.08	1.62	29.35	19.04	10.31
1965	68.19	1.69	30.15	18.93	11.22
1966	69.08	1.87	29.03	18.28	10.75
1967	70.30	2.09	27.59	17.70	9.89
1968	70.54	2.21	27.44	18.55	8.69
1969	72.13	2.63	25.23	18.33	6.90
1970	73.99	3.32	22.69	17.68	5.01
1971	72.75	3.26	24.18	18.33	5.85
1972	72.62	3.10	24.27	17.92	6.35
1973	73.19	3.32	23.47	17.88	5.59
1974	75.26	4.00	20.71	17.81	2.90
1975	73.08	3.87	23.02	17.39	5.63
1976	72.99	3.29	23.70	17.61	6.09
1977	72.92	3.17	23.89	17.00	6.89
1978	73.72	3.22	23.05	16.49	6.56
1979	75.60	3.46	20.94	15.76	5.18
1980	76.35	4.11	19.53	15.66	3.87
1981	74.68	4.21	21.10	15.63	5.47
1982	76.50	4.16	19.32	14.05	5.27
1983	74.65	3.49	21.84	14.82	7.02
1960'lar ortalaması	70.38	1.82	27.71	18.73	8.97
1970'ler ortalaması	73.61	3.40	22.99	17.38	5.60
1980'ler ortalaması	75.54	3.99	20.45	15.04	5.40

Kaynak : Bureau of Economic Analysis (in) Council of Economic Advisers (1980) ve (1984). **Statistical Appendix, Table B 11** (1980) ve **B 12** (1984)'deki verilerden tarafımızdan hesaplanmıştır.

Notlar :

NCDP : Net Yurtiçi Şirket Hasılası.

wL : Toplam Ücret ve Maaşlar w'nun açıklanmalı tanımı için Tablo 1'in dibindeki nota bakınız.

π_3 : Dolaylı Şirket Vergileri + Kurumlar Vergisi Öncesi Net Şirket Kârları.

TT : Dolaylı Şirket Vergileri + Kurumlar Vergisi.

π_1 : Kurumlar Vergisi sonrası Net Kâr: π_2 -TT

π rakkamları, burada ADD ve EDD uygulanmış dizilerden alınmıştır.

EK TABLO 4

ABD'DE REEL FAİZ ORANLARI VE FİNANS SEKTÖRÜ DIŞINDAKİ ŞİRKETLERİN KÂR ORANLARI (TOPLAM KÂRLAR/ŞİRKETLER-NET YURTİÇİ HASILA CİNSİNDEN): 1960-1979

Yıllar	ρ_1	ρ_1^*	r_2	r_3	ρ_1-r_2	ρ_1-r_3
1960	7.28	1.62	3.61	4.02	3.67	5.66
1961	7.34	1.63	4.35	4.50	2.99	2.84
1962	8.83	1.96	4.03	4.20	4.80	4.63
1963	8.57	1.90	4.56	4.80	4.01	3.77
1964	10.31	2.29	4.00	4.10	6.31	6.21
1965	11.22	2.49	2.79	2.84	8.43	8.38
1966	10.75	2.39	1.93	2.43	8.82	8.32
1967	9.89	2.80	4.31	4.41	5.58	5.48
1968	8.69	1.93	3.28	3.40	5.41	5.29
1969	6.90	1.53	3.43	4.36	3.47	2.54
1970	5.01	1.11	4.54	4.41	0.47	0.60
1971	5.85	1.30	4.29	2.62	1.56	3.23
1972	6.35	1.41	4.11	2.15	2.24	4.20
1973	5.59	1.24	-1.66	-1.07	7.25	6.66
1974	2.90	0.65	-6.73	-4.49	9.63	7.39
1975	5.63	1.25	-1.97	-2.94	7.60	8.57
1976	6.09	1.35	4.22	2.64	1.87	3.45
1977	6.89	1.53	2.02	0.83	4.87	6.06
1978	6.56	1.46	0.93	1.26	5.63	5.30
1979	5.18	1.15	-1.27	1.77	6.45	3.41
1960'lar Ortalaması	8.97	1.99	3.63	3.91	5.34	5.31
1970'ler Ortalaması	5.60	1.24	0.85	0.72	4.65	4.89

Kaynak : Council of Economic Advisers (1980). **Statistical Appendix Table B11'** -deki verilerden yararlanarak hesaplanmıştır.

NOTLAR :

r_2 : **Moody Catalogue** Aaa Kategorisine giren şirketlerin yeni çıkardıkları tahvillere ödedikleri reel faiz oranı. Parasal oranı reel'e tahvil etmek için Toptan Eşya Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

r_3 : **Prime-rate** (Reel).

ρ_1 : Tanımı için Ek Tablo 3'ün altındaki notlar.

ρ_1^* : $\rho_1 \cdot \frac{Q}{K}$ (Bu kolon 1960-80 arası K/Q 'ı sabit ve 4.5 olarak kabul edilerek hesaplanmıştır.) Gerçek 1960-80 arası ABD'de K/Q oranı cüzi bir miktar artmışsa da söz konusu artış kaale alınmasa da olur denilebilecek kadar küçüktür.

EK TABLO 5

ABD'DE İSTİHDAM (L), İŞSİZLİK (u), EMEK ARZI (sL); İSTİHDAMDA VE EMEK ARZINDA YILLIK ARTIŞ ORANLARI: 1960'Lİ VE 70'Lİ YILLAR KIYASLAMASI

Yıllar	L (Bin kişi)	u (Bin kişi)	SL (Bin kişi)	gL (%)	gSL (%)
1960	65.778	3.852	69.628	1.78	1.84
1961	65.746	4.714	70.459	-0.05	1.19
1962	66.702	3.911	70.614	1.45	0.22
1963	67.762	4.070	71.833	1.59	1.73
1964	69.305	3.786	73.091	2.28	1.75
1965	71.088	3.366	74.455	2.57	1.86
1966	72.895	2.875	75.770	2.54	1.77
1967	74.372	2.975	77.347	2.03	2.08
1968	75.920	2.817	78.737	2.08	1.80
1969	77.902	2.832	80.734	2.61	2.54
1970	78.627	4.088	82.715	0.93	2.45
1971	79.120	4.993	84.113	0.63	1.69
1972	81.702	4.840	86.542	3.26	2.89
1973	84.409	4.304	88.714	3.31	2.51
1974	85.935	5.076	91.011	1.81	2.59
1975	84.783	7.830	92.613	-1.34	1.76
1976	87.485	7.288	94.773	3.19	2.33
1977	90.546	6.855	97.401	3.50	2.77
1978	94.373	6.047	100.410	4.23	3.10
1979	96.945	5.963	102.908	2.72	2.48
1960'lar Ortalaması	70.75	3.52	74.2	1.89	1.68
1970'ler Ortalaması	86.39	5.73	92.12	2.22	2.46

Kaynak : Council of Economic Advisers (1980). **Statistical Appendix Table B 27'**-deki verilerden hesaplanmıştır.

Notlar :

L : Toplam İstihdam (bütün sektörler).

U : İşsizlik tanımlarından "U"₅ : 16 yaşından büyük olup 15 gündür tam gün iş arayan ve bulamayanların Sivil İşgücüne Oranı.

S_L : Emek Arzı = U + L.

g : Yıllık Artış Oranı.

Year	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
 LIBRARY
 540 EAST 57TH STREET
 CHICAGO, ILLINOIS 60637
 TEL: 773-936-3200
 FAX: 773-936-3200
 WWW: WWW.CHICAGO.EDU